

KELAN AVO- JA LAITOSMUOTOISEN KUNTOUTUKSEN STANDARDI

Työkokeilu

Voimassa 1.1.2015 alkaen

Sisällys

1	Työkokeilu	2
1.1	Yleistä	2
1.2	Tavoite	2
1.3	Kuntoutuja.....	3
1.4	Henkilöstö	3
1.5	Kuntoutustilat	4
1.6	Rakenne	5
1.7	Toteutus.....	8
1.7.1	Kuntoutusta edeltävät toimenpiteet	8
1.7.2	Alkuvaihe	9
1.7.3	Työn kokeiluvaihe.....	13
1.7.4	Päätösvaihe	16
1.7.5	Seurantavaihe	18
1.8	Arviointi ja mittaaminen	18
1.8.1	Pakolliset mittaus- ja arviointimenetelmät.....	19
1.8.2	Vapaaehtoiset mittaus- ja arviointimenetelmät	20

1 Työkokeilu

Avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardit ovat kaksiosaisia.

Työkokeilun toteutuksessa noudatettavat standardit ovat

- Kelan avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardin yleinen osa
- Kelan avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardin työkokeilun osa.

Nämä osat täydentävät toisiaan, eikä niitä voi soveltaa erillisinä Kelan kuntoutusta toteutettaessa.

Tässä standardin osassa on määritelty työkokeilun tavoite, kuntoutujat, henkilöstö, kuntoutustilat, rakenne, toteutus sekä arviointi ja mittaaminen.

1.1 Yleistä

Kela voi järjestää henkilön työ- tai ansiokyvyn tukemiseksi, parantamiseksi tai työkyvyttömyyden estämiseksi tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta, kun Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista säädetty myöntöedellytykset täyttyvät (KKRL 566/2005, 6 §, 7 §).

Työkokeilussa ei ole esivalintaa. Työkokeilu toteutetaan yksilöllisesti. Kuntoutuksessa voidaan hyödyntää ryhmäpuotoista toimintaa, kun se tukee kuntoutujan kuntoutumista.

1.2 Tavoite

Työkokeilun tavoitteena on vuorovaikutuksessa kuntoutujan kanssa löytää tai varmistaa kuntoutujalle soveltuva työ- tai koulutusala, jota kuntoutuja kokeilee pääsääntöisesti ulkopuolisessa työpaikassa. Kuntoutujan kanssa arvioidaan ammatillisen suunnitelman pohjalta ammatillisia vaihtoehtoja ja etsitään suunnitelmaa vastaava työkokeilupaiikka. Lisäksi kuntoutuja saa tarpeitaan vastaavaa tukea, jonka avulla hänen työnhaku- ja työelämätautonsa vahvistuvat. Kuntoutujan kanssa varmistetaan suunnitellun ammatti- tai koulutusalan soveltuvuus ja tarkistetaan ammatillinen suunnitelma. Työkokeilu tukee kuntoutujan työelämässä jatkamista, työelämään palaamista tai siirtymistä sekä tuottaa ammatillisen kuntoutuksen jatkosuunnitelman.

Kuntoutuja ja tarpeelliset moniammatillisen työryhmän jäsenet laativat yhdessä kuntoutujalle työkokeilun yleisiin tavoitteisiin liittyvät henkilökohtaiset kuntoutustavoitteet käyttäen hyväksi GAS-menetelmää (Goal Attainment Scaling www.kela.fi, GAS-käsikirja). Tavoitteiden asettamisen lähtökohtana ovat B-lääkärinlausunnon kuntoutussuunnitelman tavoitteiden lisäksi haastatteluissa ja arvioinneissa ilmenneet asiat. Asetettujen tavoitteiden tulee olla kuntoutujalle ammatillisesti merkityksellisiä ja tukea kuntoutujan motivaatiota ja sitoutumista kuntoutuksen toteutukseen. Palveluntuottaja työskentelee määrätietoisesti ja kuntoutujan tavoitteiden suuntaisesti kuntoutujan keskeisen verkoston kanssa. Tavoitteiden toteuttamiselle asetetaan realistinen aikataulu. Tavoitteet laaditaan työkokeilun alussa, ja niitä tarkistetaan työkokeilun aikana ja arvioidaan työkokeilun päättyessä.

1.3 Kuntoutuja

Työkokeilun kohderyhmään kuuluvat työikäiset henkilöt, joiden sairaus tai vamma ja muu kokonaistilanne aiheuttavat tai niiden arvioidaan lähivuosina aiheuttavan työ- tai opiskelukyvyyn ja ansiomahdollisuuksien olennaisen heikentymisen. Näkövammaisen työkokeiluun kuuluvat edellä mainittuun kohderyhmään kuuluvat kuntoutujat, jotka näkövammansa vuoksi tarvitsevat näkövammaisen kuntoutuksen erityisasiantuntemusta.

Ennen työkokeilun aloittamista kuntoutujan työ- tai opiskelukykyyn vaikuttavia tekijöitä sekä lääkinnällisen kuntoutuksen tarpeita ja mahdollisuuksia tulee olla riittävästi selvitetty. Selvitykset voivat perustua joko lääketieteellisiin tutkimuksiin tai työkykyarviointeihin. Työkokeilua voi edeltää Kelan tai muun tahon järjestämä ammatillinen kuntoutus selvitys, jossa on selvitetty kuntoutujan kokonaistilannetta ja mietitty ammatillisia vaihtoehtoja. Kuntoutujan hoidon tulee olla sellaisessa vaiheessa, että kuntoutuja voi sitoutua työkokeiluun.

Työkokeilu voidaan järjestää esimerkiksi silloin kun

- aikuisen henkilön työelämään paluuta tai ammatin vaihtoa on tarpeen selvittää
- nuoren on vaikea työllistyä, saada ammatillisia opintojaan päätökseen tai löytää sopiva koulutusala.

1.4 Henkilöstö

Standardin yleisessä osassa on määritelty henkilöstön pätevyysvaatimukset (Liite 1 Ammatti- ja tehtävänimikkeet) ja käsitteet (Liite 2 Käsitteet).

Moniammatillinen työryhmä

Moniammatillisen työryhmän jäsenet edustavat eri ammatti- ja tutkintonimikkeitä.

Moniammatillisen työryhmän muodostavat

- lääkäri, jonka osuus on vähintään 1 tunti.
- psykologi
- sosiaalityöntekijä tai sosionomi (AMK) tai kuntoutuksen ohjaaja (AMK)
- työelämän asiantuntija.

Moniammatillisen työryhmän jäsenenä toimivalla työelämän asiantuntijalla tulee olla vähintään ammattikorkeakoulututkinto tai vanha opistoasteen tutkinto. Poikkeuksellisesti koulutukseksi riittää toisen asteen ammatillinen perustutkinto, jos henkilöllä on vähintään 3 vuotta työkokemusta ammatillisesta kuntoutustyöstä.

Työryhmän kahdella (2) jäsenellä tulee olla vähintään 3 vuoden kokemus ammatillisesta kuntoutustyöstä.

Moniammatillisen työryhmän jäsenten tehtävänä on tukea moniammatillisesti kuntoutujan itsenäisyyttä ja voimavaroja toimimalla kuntoutujan kanssa tasa-arvoisessa vuorovaikutussuhteessa yhteistyökumppanina, innostajana ja mahdollisuuksien avaajana. Laaja-alaista moniammatillista yhteistyötä on tehtävä erityisesti tilanteissa, joissa kuntoutusprosessin etenemisen turvaamiseksi tarvitaan lääketieteellistä tai muiden jäsenten edustamaa asiantuntemusta. Moniammatillisen työryhmän jäsenet varaavat

kuntoutujan kanssa käytäviin keskusteluihin riittävästi aikaa kuntoutujan yksilöllisen tarpeen mukaan.

Näkövammaisen työkokeilun moniammatillinen työryhmä

Moniammatillisen työryhmän jäsenet edustavat eri ammatti- ja tutkintonimikkeitä.

Moniammatillisen työryhmän muodostavat

- lääkäri, jonka osuus on vähintään 1 tunti.
- psykologi
- sosiaalityöntekijä tai sosionomi (AMK) tai kuntoutuksen ohjaaja (AMK)
- työelämän asiantuntija
- näkövammaistaitojen ohjaaja tai näkövammaisten kuntoutusohjaaja.

Näkövammaisen työkokeilun moniammatillisen työryhmän jäsenenä toimivalla työelämän asiantuntijalla tulee olla vähintään ammattikorkeakoulututkinto tai vanha opistoasteen tutkinto. Poikkeuksellisesti koulutukseksi riittää toisen asteen ammatillinen perustutkinto, jos henkilöllä on vähintään 3 vuotta työkokemusta ammatillisesta kuntoutustyöstä.

Työryhmän kahdella (2) jäsenellä tulee olla vähintään 3 vuoden kokemus ammatillisesta kuntoutustyöstä.

Näkövammaisen työkokeilun moniammatillisen työryhmän jäsenten tehtävänä on tukea moniammatillisesti kuntoutujan itsenäisyyttä ja voimavaroja toimimalla kuntoutujan kanssa tasa-arvoisessa vuorovaikutussuhteessa yhteistyökumppanina, innostajana ja mahdollisuuksien avaajana. Laaja-alaista moniammatillista yhteistyötä on tehtävä erityisesti tilanteissa, joissa kuntoutusprosessin etenemisen turvaamiseksi tarvitaan lääketieteellistä tai muiden jäsenten edustamaa asiantuntemusta. Moniammatillisen työryhmän jäsenet varaavat kuntoutujan kanssa käytäviin keskusteluihin riittävästi aikaa kuntoutujan yksilöllisen tarpeen mukaan.

Omaohjaaja

Työelämän asiantuntija toimii kuntoutujan omaohjaajana. Omaohjaajalla on keskeinen rooli työkokeilussa. Omaohjaaja vastaa kuntoutuksen tavoitteellisesta etenemisestä ja toimii työkokeilun ajan muun muassa kuntoutujan yhteys- ja tukihenkilönä sekä varmistaa tiedonkulun ja kuntoutujan tavoitteita tukevien toimintaperiaatteiden toteutumisen kuntoutujan, moniammatillisen työryhmän ja muiden työkokeilun kannalta keskeisten toimijoiden välillä.

1.5 Kuntoutustilat

Palveluntuottajalla on työkokeilun aikana käytössä avoyksikön edellyttämät kuntoutustilat. Avoyksikössä tulee olla kuntoutujan käytössä olevat atk-laitteet. Avoyksikkö on määritelty Kelan avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardin yleisen osan liitteessä 2 Käsitteet.

Palveluntuottajan tulee järjestää kuntoutujalle ulkopuolinen työpaikka. Sen lisäksi palveluntuottajalla voi olla käytettävissä työkokeilutilat.

Majoitus ja täysihoito järjestetään tarvittaessa niille kuntoutujille, joille päivittäinen kulkeminen kotoa ei ole tarkoituksenmukaista, esimerkiksi pitkien matkojen ja/tai hankalien liikenneyhteyksin vuoksi. Majoitus ja täysihoito voidaan järjestää edellä mainituilla perusteilla myös viikonloppuna. Majoitus voidaan järjestää joko palveluntuottajan omissa majoitustiloissa tai ulkopuolisissa tiloissa, esimerkiksi majoitusliikkeessä tai erillisessä huoneistossa. Majoitusmahdollisuus ei koske kuntoutujia silloin, kun työn kokeilu tapahtuu ulkopuolisissa työpaikoissa.

1.6 Rakenne

Työkokeilu toteutetaan avomuotoisesti. Työkokeilun kokonaispituus on enintään 42 kuntoutuspäivää, jotka toteutetaan 8 kuukauden kuluessa työkokeilun alkamisesta.

Kuntoutuspäivät jakautuvat eri vaiheisiin seuraavasti:

- alkuvaihe kestää 1–5 kuntoutuspäivää
- työn kokeiluvaihe kestää 34–38 kuntoutuspäivää siten, että alkuvaihe ja työkokeilun vaihe kestävät yhteensä enintään 39 kuntoutuspäivää
- päätösvaihe on 1 kuntoutuspäivä
- seurantavaiheeseen kuuluu 2 seurantaa.

Kuntoutuspäiviä ovat pääsääntöisesti maanantai–perjantai. Sunnuntai ei ole kuntoutuspäivä. Kuntoutuspäivä sisältää kuntoutuksen ammattihenkilöiden yksilölliset tapaamiset, mahdollisen ryhmämuotoisen toiminnan, kuntoutujan ohjelmaan sisältyvät tauot, siirtymiset tiloista toiseen sekä lounas- ja välipalatauot.

Kuntoutuspäivän pituus on pääsääntöisesti vähintään 6 tuntia, josta moniammatillisen työryhmän jäsenet toteuttavat kuntoutuspäivän aikana ohjelmaa tai työn kokeilua vähintään 5 tuntia.

Työkokeilun vaiheita ovat alkuvaihe, työn kokeiluvaihe, päätösvaihe ja seurantavaihe.

Alkuvaihe

Alkuvaihe kestää kuntoutujan tarpeen mukaan 1–5 kuntoutuspäivää, ja se toteutetaan pääsääntöisesti yhtäjaksoisesti.

Työn kokeiluvaihe

Työn kokeiluvaihe kestää 34–38 kuntoutuspäivää. Kesto on esimerkiksi 36 kuntoutuspäivää, jos alkuvaihe kestää 3 kuntoutuspäivää. Työn kokeiluvaihe pyritään aloittamaan alkuvaiheen päätyttyä ilman kuntoutujan kannalta tarpeettomia katkoksia. Työn kokeilu tulee kuitenkin aloittaa viimeistään 1 kuukauden kuluessa alkuvaiheen päättymisestä. Jos ulkopuolista työpaikkaa ei ole, eikä palveluntuottajalla ole käytettävissä työkokeilutiloja, palveluntuottaja toteuttaa päätösvaiheen, ja kuntoutus päättyy tähän.

Työn kokeiluvaiheessa on pääsääntöisesti 5 kuntoutuspäivää viikossa. Kuntoutujan yksilölliset voimavarat ja kuntoutuksen tavoitteet (esimerkiksi osa-aikatyö) huomioiden kuntoutuspäivien määrä viikossa voi joustaa yksilöllisen tarpeen mukaan. Kuntoutuspäiviä tulee tällöin olla vähintään 3 kuntoutuspäivää viikossa. Jos ulkopuolisella työpaikalla

toteutuva työn kokeilu edellyttää, lauantai voi olla poikkeuksellisesti kuntoutuspäivä. Työn kokeilu voi tapahtua ulkopuolisen työn kokeilupaikan edellyttäessä myös iltaisin. Jos kuntoutujan tavoitteena on työllistyä kokopäivätyöhön, tulee kokeilla myös työpaikan normaalia 7–8 tunnin työaikaa.

Päätösvaihe

Päätösvaihe kestää 1 kuntoutuspäivän. Päätösvaihe toteutetaan viimeistään 2 viikon kuluessa työn kokeiluvaiheen päättymisestä, ja se toteutetaan palveluntuottajan avoyksikössä.

Seurantavaihe

Seurantavaiheeseen kuuluu 2 seuranta. Ensimmäinen seuranta toteutetaan 3 kuukauden kuluttua päätösvaiheen loppumisesta ja toinen toteutetaan 6 kuukauden kuluttua päätösvaiheen loppumisesta.

Kumpaankin seurantaan valitaan kuntoutujan ajankohtaiseen tilanteeseen sopiva toteutustapa seuraavista vaihtoehdoista:

- seurantapäivä
- seurantakäynti
- video- tai puhelinyhteydenotto.

Yksi seuranta vähentää toteutustavasta riippumatta kuntoutuspäätöksessä myönnetyn kuntoutuspäivän.

- Seurantapäivä toteutetaan palveluntuottajan avoyksikössä. Seurantapäivän kesto on 1 kuntoutuspäivä.
- Seurantakäynti voidaan toteuttaa palveluntuottajan tiloissa, tai palveluntuottaja voi toteuttaa seurantakäynnin ulkopuolisiin tiloihin, kuten kuntoutujan työpaikalle, oppilaitokseen tai muuhun tarkoituksenmukaiseen paikkaan. Seurantakäynti kestää 2–4 tuntia.
- Video- tai puhelinyhteydenotto voidaan toteuttaa kuntoutujan yksilöllisen tarpeen mukaan, esimerkiksi pitkien maantieteellisten etäisyyksien vuoksi.

Jaksotus

Työkokeilua voidaan perustellusta syystä jaksottaa. Alkuvaiheessa jaksotus voi tulla kyseeseen esimerkiksi tarpeellisen verkostoneuvottelun tai työn kokeilupaikan etsinnän vuoksi. Työkokeilun jaksotus voi olla tarkoituksenmukaista esimerkiksi silloin, jos ulkopuolista työn kokeilupaikkaa ei ole löytynyt heti alkuvaiheen päätyttyä tai jos työnantajalle ei sovi työn kokeilun aloittaminen alkuvaiheen päätyttyä.

Kuntoutuksen menetelmiä

Kuntoutuspäiväkirja

Kuntoutujaa ohjataan työkokeilun kuluessa arvioimaan kuntoutuksensa edistymistä. Hän voi käyttää kuntoutuksessa hyödyksi kuntoutuspäiväkirjaa, joka on kuntoutujan

vapaamuotoinen kuntoutusprosessin tukiväline. Kuntoutuja ja omaohjaaja sekä kuntoutujan tarpeen mukaan myös muut moniammatillisen työryhmän jäsenet hyödyntävät kuntoutuspäiväkirjaa pohtiessaan kuntoutujan kanssa esimerkiksi tämän ammatillisia suunnitelmia.

Kuntoutuja kirjaa kuntoutuspäiväkirjaan työkokeilun aikana esimerkiksi

- havaintojaan ja tuntemuksiaan
- työtehtäviään ja arviointeja omasta suoriutumisestaan tehtävissä
- mahdollisia kysymyksiä
- muistiinpanoja siitä, millaista tukea tai lisäosaamista hän tarvitsee.

Ryhmämuotoinen toiminta

Moniammatillinen työryhmä toteuttaa työkokeilun aina yksilökuntoutuksena kuntoutujalle suunnitellun kuntoutuspäivän ohjelman mukaisesti. Alku- ja päätösvaiheeseen sekä seurantapäivään voi kuitenkin sisältyä edellä mainittujen työntekijöiden järjestämänä ryhmämuotoista toimintaa, jos se on tarpeen ja jos se tukee vahvasti kuntoutujan yksilöllisiä tavoitteita ja kuntoutumista. Ryhmämuotoista toimintaa on enintään puolet kuntoutuspäivän ohjelmasta.

Palveluntuottaja varmistaa, että ryhmämuotoinen toiminta soveltuu työskentelymuotona kuntoutujalle. Ryhmämuotoisen toiminnan tulee ottaa huomioon osallistumiseen liittyvät erityistarpeet, esimerkiksi kommunikoinnin ja ymmärtämisen tarpeet. Tällaista toimintaa varten palveluntuottaja kokoaa sopivan ryhmän Kelan työkokeilun kuntoutujista. Sen koko voi olla enintään 8 henkilöä.

Verkostotyö

Verkostotyön tavoitteena on yhdistää työkokeilussa kuntoutujan kanssa työskentelevien tahojen asiantuntemus, vaihtaa kuntoutuksen kannalta tarpeellisia tietoja ja hahmottaa kuntoutujan tilanne kokonaisvaltaisesti. Lisäksi varmistetaan samalla kuntoutumisen mahdollisuudet, kuntoutusprosessin jatkuminen ja sovittujen toimenpiteiden toteutusedellytykset.

Moniammatillisen työryhmän jäsenet tekevät tarpeellista verkostotyötä kaikissa työkokeilun vaiheissa esimerkiksi TE-palvelun, Kelan, terveydenhuollon, TYPin, oppilaitoksen, työpaikan, kuntoutujan lähiverkoston tai muiden tarvittavien tahojen kanssa. Sitä voidaan tehdä esimerkiksi verkostoneuvottelulla tai video- tai puhelinyhteydenotolla. Käytännössä sitä voidaan hyödyntää esimerkiksi silloin, jos kuntoutujalla on tarve ja halu kehittää omia atk-taitojaan tai tarve selvittää palkkatukimahdollisuutta. Näissä tilanteissa moniammatillisen työryhmän jäsen ohjaa kuntoutujan hänelle sopivien asiantuntijapalveluiden pariin.

Kuntoutuja ja omaohjaaja pitävät kuntoutujan tarpeen mukaan verkostoneuvottelun, jossa käsitellään kuntoutujan työelämässä jatkamista, työelämään palaamista tai sinne siirtymistä. Verkostoneuvotteluja voidaan pitää esimerkiksi TE-palvelun asiantuntijan kanssa, jos kuntoutujalla on tarve päivittää työllistymissuunnitelma. Nämä neuvottelut

voidaan toteuttaa palveluntuottajan omissa tiloissa, työn kokeilupaikassa, TE-palvelussa tai muussa tarkoitukseen soveltuvassa tilassa.

Välitehtävät

Kuntoutuja tekee sovittuja välitehtäviä, ja hän saa ohjausta niiden tekemisessä. Välitehtäviä annetaan kuntoutujalle esimerkiksi kuntoutusta jaksotettaessa, jotta se tukee hänen kuntoutusprosessiaan. Omaohjaaja keskustelee työkokeilun aikana kuntoutujan kanssa välitehtävistä.

1.7 Toteutus

Työkokeilussa työtä tehdään moniammatillisesti. Omaohjaaja ja muut moniammatillisen työryhmän jäsenet kokoontuvat tarpeenmukaisesti varmistaakseen hyvän kuntoutuskäytännön mukaisen kuntoutuksen. Palveluntuottaja dokumentoi kokoukset ja työkokeilun toteutuksen asiakirjoihin niin, että työkokeilun kulku on jälkikäteen todennettavissa kuntoutujan asiakirjoista.

Kuntoutujaa tuetaan moniammatillisen yhteistyön keinoin suunnittelemaan ja jäsentämään ammatillisia vaihtoehtojaan ja mahdollisuuksiaan. Moniammatillinen työryhmä keskustelee ja arvioi yhdessä kuntoutujan kanssa kuntoutujan ammatillisia suunnitelmia ja pohtii sen seurauksia.

1.7.1 Kuntoutusta edeltävät toimenpiteet

Palveluntuottaja ottaa puhelimitse yhteyttä kuntoutujaan viimeistään 2 viikon sisällä siitä, kun on saanut kuntoutuspäätöksen ja siihen liittyvät asiakirjat. Yhteydenotossa palveluntuottaja sopii kuntoutujan kanssa kuntoutuksen aloituksen. Palveluntuottaja aloittaa työkokeilun mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään 4 viikon kuluessa kuntoutuspäätöksen ja siihen liittyvien asiakirjojen saapumisesta palveluntuottajalle. Perustellusta syystä kuntoutus voidaan aloittaa myöhemmin. Syy kirjataan kuntoutujan asiakirjoihin.

Palveluntuottaja lähettää kuntoutujalle ennen työkokeilun alkua kutsukirjeen ja ennakkokyselyn. Moniammatillisen työryhmän kaksi jäsentä kokoontuu ennen työkokeilun alkua ja perehtyy saamiinsa asiakirjoihin ja kuntoutujan täytettämiin kyselyihin sekä varmistaa niiden perusteella kuntoutuksen sopivuuden kuntoutujalle.

Jos palveluntuottaja saa kuntoutujan terveydentilasta ennen työkokeilun alkua sellaista tietoa, joka vaikuttaa kuntoutuksen sopivuuteen, yksi moniammatillisen työryhmän jäsen ja tarvittaessa lääkäri varmistavat vielä kuntoutujan kanssa kuntoutuksen oikea-aikaisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden. Jos työkokeilu ei ole kuntoutujalle sopiva, palveluntuottaja on yhteydessä Kelaan ja sopii menettelyistä sekä tarvittaessa ohjaa kuntoutujan hänelle sopivaan ja tarkoituksenmukaiseen palveluun.

1.7.2 Alkuvaihe

Alkuvaiheessa kuntoutuja tutustuu työryhmäänsä, ja hän saa palveluntuottajalta alkuinformaation standardin yleisessä osassa annettujen ohjeiden mukaisesti (Ks. Standardin yleinen osa, luku 3.2.2 Kuntoutuksen alku- ja päätösvaihe).

Alkuvaiheen aikana varmistetaan kuntoutujan kanssa ammatillisia vaihtoehtoja, vahvistetaan työnhaku- ja työelämätaitoja, tehdään tarpeellista verkostotyötä sekä etsitään työn kokeilupaikka. Kuntoutuja etsii työn kokeilupaikkaa myös itsenäisesti ja saa siihen tarvitsemansa tuen.

Työkokeilun alkuvaihe alkaa aina omaohjaajan (työelämän asiantuntija) kanssa käytävällä alkukeskustelulla sekä sosiaalityöntekijän, sosionomin tai kuntoutuksen ohjaajan ja psykologin yhdessä tai erikseen toteuttamalla yksilöllisellä tapaamisella. Näkövammaisen työkokeilu alkaa aina omaohjaajan (työelämän asiantuntija) ja näkövammaistaitojen ohjaajan tai näkövammaisten kuntoutusohjaajan kanssa yhdessä käytävällä alkukeskustelulla sekä sosiaalityöntekijän, sosionomin tai kuntoutuksen ohjaajan ja psykologin yhdessä tai erikseen toteuttamalla yksilöllisellä tapaamisella.

Palveluntuottaja varaa tapaamisiin riittävästi aikaa kuntoutujan yksilöllisen tarpeen mukaan. Alkuvaiheeseen sisältyy lisäksi tarpeellisten moniammatillisen työryhmän jäsenten yksilöllisiä tapaamisia sekä tarpeellista ryhmämuotoista toimintaa.

Jos kuntoutujan tilanne on selkeä ja työn kokeilupaikka on valmiina, voi kuntoutujalle riittää alkuvaiheeksi 1 kuntoutuspäivä. Tällöin palveluntuottaja järjestää kuntoutujalle alkukeskustelun ja sosiaalityöntekijän, sosionomin tai kuntoutuksen ohjaajan ja psykologin yksilöllisen tapaamisen kyseisen päivän aikana ja etenee kuntoutujan kanssa työn kokeiluvaiheeseen.

Alkuvaiheessa tai myöhemmin työkokeilun aikana voidaan kuntoutujan ja moniammatillisen työryhmän yhteisellä päätöksellä todeta, ettei työkokeilua ole tarkoituksenmukaista jatkaa. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, jos huomataan kuntoutujan kokonaistilanteen vaativan vielä laaja-alaista selvittelyä ja arviointia ammatillisen suunnitelman selventämiseksi. Tällöin työkokeilu keskeytyy ja kuntoutuja ohjataan ammatilliseen kuntoutusselvitykseen. Työkokeilu voidaan keskeyttää myös muilla perusteilla. Tällöin kuntoutuja ohjataan sopivaan kuntoutukseen, esimerkiksi työhönvalmennukseen tai muiden palvelujen piiriin. Lopettamisen syy sekä mahdollinen jatko-ohjaus kirjataan kuntoutuspalautteeseen (ks. Standardin yleinen osa, 3.2.9 Kuntoutuspalautte), joka lähetetään Kelaan.

Alkuvaiheen ohjelma

Ensimmäisen tai toisen kuntoutuspäivän yksilölliset tapaamiset

Ensimmäisen tai toisen kuntoutuspäivän yksilöllisen tapaamisen tavoitteena on muodostaa kuntoutujan tilanteesta hyvä kokonaisnäkemys ja varmistaa, että kaikilla on yhteinen käsitys työkokeilun sisällöstä ja tavoitteista. Ennen yksilöllisiä tapaamisia moniammatillisen

työryhmän jäsenet sopivat keskenään työnjaolliset ratkaisut siitä, kuinka he jakavat yksilöllisissä tapaamisissa käsiteltävät aiheet.

Omaohjaajan tapaaminen/omaohjaajan ja näkövammaistaitojen ohjaajan tai näkövammaisten kuntoutusohjaajan tapaaminen

Ensimmäisenä kuntoutuspäivänä omaohjaaja/omaohjaaja ja näkövammaistaitojen ohjaaja tai näkövammaisten kuntoutusohjaaja sekä kuntoutuja käyvät alkukeskustelun, jossa he vuorovaikutuksessa esimerkiksi

- varmistavat, että kuntoutuja on saanut hyvän alkuinformaation
- kartoittavat kuntoutujalle aikaisemmin toteutuneet ammatillisen kuntoutuksen palvelut, työllistymistä edistävät toimenpiteet ja niiden tulokset
- keskustelevat kuntoutujan itsensä esiin tuomista työkokeilun tavoitteista ja toiveista, kuntoutujan vahvuuksista, rajoitteista sekä kuntoutukseen liittyvistä asiakirjoista
- keskustelevat kuntoutujan työllistymis- tai koulutustavoitteista, kuntoutukseen sitoutumisesta ja oman aktiivisuuden merkityksestä kuntoutumisessa
- keskustelevat siitä, millaista tukea tai millaisia apuvälineitä kuntoutuja kokee tarvitsevansa työkokeilussa ja työnhaku- sekä työelämätaitojensa vahvistamisessa
- käyvät läpi, millaista tukea työkokeilu tarjoaa työhön kuntoutumisen edistämiseksi
- keskustelevat siitä, onko kuntoutujalla tarvetta tavata lääkäri työkokeilun alkuvaiheessa vai tapaako kuntoutuja lääkärin myöhemmin työkokeilun aikana
- varmistavat, että kuntoutuja ymmärtää kuntoutuksen tarkoituksen, eli sen että työkokeilu on työelämässä jatkamista, sinne palaamista tai siirtymistä tukeva ja sinne suuntaava kuntoutusmuoto.

Sosiaalityöntekijän, sosionomin tai kuntoutuksen ohjaajan ja psykologin tapaaminen

Ensimmäisenä tai toisena kuntoutuspäivänä kuntoutuja tapaa sosiaalityöntekijän tai sosionomin tai kuntoutuksen ohjaajan ja psykologin. Kuntoutuja tapaa heidät tarpeiden mukaan joko yhdessä tai erikseen. Tapaamisessa esimerkiksi

- keskustellaan kuntoutujan yksilöllisiin olosuhteisiin ja elämäntilanteeseen liittyvistä työllistymiseen vaikuttavista tekijöistä (muun muassa perhetilanteeseen liittyvät asiat, sosiaaliset verkostot, taloudellinen tilanne ja liikkumismahdollisuudet)
- keskustellaan kuntoutujan toimintakyvyn psyykkisistä edellytyksistä (muun muassa työ- ja koulutusmotivaatio, ammatti-identiteetti, työllistymistä tukevat voimavarat ja kuntoutujan työlle antamat merkitykset)
- tehdään pakollisia ja muita tarpeellisia arviointeja ja mittauksia.

Lääkärin tapaaminen

Kuntoutuja tapaa lääkärin vähintään 1 kerran työkokeilun aikana. Lääkärin tapaaminen ei ole välttämättä tarpeen alkuvaiheessa, jos kuntoutuja on ollut aikaisemmin esimerkiksi ammatillisessa kuntoutusselvityksessä tai muussa vastaavassa selvityksessä eikä lääketieteelliseen asiantuntemukseen ole alkuvaiheessa erityistä tarvetta. Kuntoutuja voi tarpeensa mukaan tavata lääkärin myös työn kokeiluvaiheessa, esimerkiksi silloin jos kuntoutujan työn tekemisessä ilmenee terveydellisiä haasteita, joihin tarvitaan lääketieteellistä erityisosaamista.

Jos kuntoutuja tapaa lääkärin työkokeilun alkuvaiheessa, lääkärin tapaaminen toteutetaan ensimmäisenä tai toisena kuntoutuspäivänä. Tapaamisessa esimerkiksi

- lääkäri ottaa tarvittaessa kantaa kuntoutuksen oikea-aikaisuuteen
- kuntoutuja saa lääkäriltä tietoa suunnitellun työ- tai koulutusalan soveltuvuudesta kuntoutujan terveydentilalle
- kuntoutuja ja lääkäri keskustelevat tarvittaessa siitä, mistä terveydellisistä asioista on tarpeen kertoa työnantajalle
- kuntoutuja ohjataan saamaan hoitoa terveydenhuollosta tai muusta sopivasta tahosta, jos tapaamisessa ilmenee sellaisia oireita tai asioita, joita ei voida tai joita ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä työkokeilun aikana
- tehdään pakollisia ja muita tarpeellisia arviointeja ja mittauksia.

Ensimmäisen tai toisen kuntoutuspäivän tapaamisten jälkeen niihin osallistuneet moniammatillisen työryhmän jäsenet pitävät palaverin keskenään. Jäsenet tekevät yhteenvedon kootuista tiedoista ja arvioivat alustavasti moniammatillisen työryhmän jäsenten tarvetta kuntoutuksessa.

Työkokeilun suunnitelman pohjaksi kuntoutuja laatii GAS-menetelmällä työkokeilulle omat konkreettiset ammatilliset tavoitteet yhteistyössä omaohjaajan ja muiden tarpeellisten moniammatillisen työryhmän jäsenten kanssa. Kuntoutujan kokonaistilanteen ja GAS-tavoitteiden pohjalta työkokeilulle laaditaan kirjallinen suunnitelma, jota tarkistetaan työkokeilun edetessä. Suunnitelmassa määritellään muun muassa, miten työkokeilussa edetään sekä minkälaista ja keiden tukea kuntoutuja tarvitsee työkokeilussa.

Omaohjaaja vastaa siitä, että suunnitelman perusteella kuntoutujalle laaditaan alkuvaiheen jatkolle ohjelma, jos alkuvaiheen jatko on tarpeen. Ohjelmassa on tarpeelliset omaohjaajan ja muiden moniammatillisten työryhmän jäsenten yksilölliset tapaamiset ja mahdollinen ryhmämuotoinen toiminta. Työkokeilua jaksotetaan, jos kuntoutuja ei tarvitse alkuvaiheessa enempää tukea eikä työn kokeiluvaihe voi heti alkaa.

Alkuvaiheen jatkon ohjelma

Tehdyn ohjelman mukaisesti kuntoutuja tapaa tarpeensa mukaan moniammatillisen työryhmän jäseniä.

Yksilölliset tapaamiset

Alkuvaiheen yksilöllisten tapaamisten tavoitteena on löytää yhteistyössä kuntoutujan kanssa kuntoutujalle soveltuva työ- tai koulutusala, johon kuntoutujalla on mahdollisuus työssä selviytymisen rajoitteista ja haasteista huolimatta suuntautua tai kouluttautua. Yksilöllisiin tapaamisiin kuuluu olennaisena osana työn kokeilupaikan etsiminen, ensisijassa sellaiseen ulkopuoliseen työpaikkaan, jossa kuntoutuja pääsee kokeilemaan ja varmistamaan työ- tai koulutusalan soveltuvuuden.

Yksilöllisissä tapaamisissa moniammatillisen työryhmän jäsenet esimerkiksi

- antavat kuntoutujalle tietoa ja keskustelevat kuntoutujan kanssa työelämän mahdollisuuksista (muun muassa eri ammatit ja niiden vaatimukset) tai tietoa kouluttautumisesta (muun muassa koulutusmahdollisuudet, tutkintojen rakenne, opiskelutekniikat ja opintoihin liittyvät käytännöt)
- tukevat kuntoutujaa työnhaku- ja työelämätaitojen vahvistamisessa (muun muassa työnhakumenetelmät)
- keskustelevat kuntoutujan kanssa hänen työllistymistään tukevista resursseista (muun muassa koulutus- ja työkokemus, ammattitaito, harrastusten kautta saavutetut valmiudet, osaaminen, vahvuudet ja toiveet)
- tarkastelevat kuntoutujan kanssa paikallista ja alueellista työpaikkojen tarjontaa ja kysyntää sekä arvioivat vielä työllistymisen näkökulmasta kuntoutujan ammatillisen suunnitelman tarkoituksenmukaisuutta
- keskustelevat kuntoutujan kanssa kuntoutujan vahvuuksista
- keskustelevat kuntoutujan kanssa kuntoutujan toimintakyvyn rajoitteista ja tarvittavista tukitoimista työtehtävissä onnistumisen varmistamiseksi
- tekevät tarvittaessa verkostotyötä esimerkiksi kuntoutujan hoitotahon kanssa
- keskustelevat kuntoutujan kanssa myönteisen asennoitumisen merkityksestä
- vahvistavat kuntoutujan pystyvyyttä ja käsittelevät pelkoja, joita työhön siirtymiseen ja työn tekemiseen saattaa liittyä
- ohjaavat kuntoutujaa työkokeilun aikana tarvittaessa saamaan palveluita esimerkiksi kunnan tai järjestöjen atk-kursseilta tai sosiaalitoimistosta.

Omaohjaajan tehtävät

- varaa riittävästi aikaa kuntoutujan tapaamiseen
- varmistaa moniammatillisen työryhmän jäsenten keskinäisen kuntoutujan tavoitteiden suuntaisen hyvän koordinaation, yhteistyön ja tiedonkulun
- auttaa ja ohjaa kuntoutujaa sopivan työ- tai koulutusalan löytämisessä
- varmistaa, että kuntoutujalle lähdetään etsimään työn kokeilupaikkaa, kun tämän ammatillinen suunnitelma on selkeä ja tavoitteet työn kokeilulle ovat löytyneet
- auttaa kuntoutujaa tekemään tarvittaessa yksilöllisen suunnitelman työn kokeilupaikkojen hakemiseksi
- tukee kuntoutujaa löytämään tämän tavoitteita, toiveita, valmiuksia ja vahvuuksia vastaavan ulkopuolisen työn kokeilupaikan mahdollisimman pian, pääsääntöisesti viimeistään kuukauden kuluessa työkokeilun alkamisesta

- kannustaa kuntoutujaa omatoimisuuteen työn kokeilupaikan haussa ja antaa tälle tietoa ja tukea paikan hakemiseksi
- tukee kuntoutujaa yhteydenotoissa työpaikkoihin ja tarvittaessa ottaa tämän puolesta yhteyttä työpaikkoihin
- miettii tarvittaessa kuntoutujan kanssa, mitä ja miten työnantajalle kerrotaan mahdollisista rajoitteista
- osallistuu kuntoutujan tarpeen mukaan tutustumiskäynnille esimerkiksi kuntoutujaa kiinnostavaan työn kokeilupaikkaan
- tutustumiskäynnillä sopii kuntoutujan ja työnantajan kanssa työn kokeilun aloittamisesta tai jos sopimukseen työn kokeilusta ei päästä, tarkistaa kuntoutujan kanssa työn kokeilusuunnitelmaa
- on kuntoutujan kanssa tarvittaessa yhteydessä muihin työkokeilun kannalta keskeisiin toimijoihin.

Ryhmämuotoinen toiminta

Alkuvaiheeseen voi sisältyä ryhmämuotoista toimintaa, jos se on kuntoutuksen kannalta välttämätöntä ja se tukee kuntoutujan kuntoutumista ja työllistymistä.

Ryhmämuotoista toimintaa voidaan hyödyntää esimerkiksi

- kerrattaessa työnhakuun ja työelämän pelisääntöihin liittyviä asioita
- ansioluettelon ja työhakemuksen laadinnassa
- työnhakutaitoihin liittyvässä keskustelussa
- työhaastattelutapahtuman läpikäymisessä ja harjoittelussa
- keskusteluissa, jotka liittyvät työnantajien kohtaamiseen ja työnantajakontaktien solmimiseen.

1.7.3 Työn kokeiluvaihe

Työn kokeiluvaiheessa kuntoutuja kokeilee ohjatusti suunniteltua työtä aidossa työympäristössä. Kuntoutuja saa varmistuksen suunnitellun työ- tai koulutusalan soveltuvuudesta. Tarvittaessa kuntoutuja ja omaohjaaja tarkistavat ammatillista suunnitelmaa, jotta kuntoutujalle löytyy sellainen työ- tai koulutusala, jossa terveydelliset rajoitteet eivät näyttäyty estävänä tekijänä.

Työn kokeiluvaihe toteutetaan ensisijassa 1–3 ulkopuolisessa työpaikassa. Ulkopuoliseksi työpaikaksi ei katsota työklinikoita, työpajoja, työsaleja, työkeskuksia, työhönvalmennussäätiöitä, palveluntuottajan työkokeilutiloja ja vastaavia. Jos kuntoutuja ei löydä ulkopuolista työn kokeilupaikkaa, voidaan työn kokeilu toteuttaa perustellusta syystä osittain tai kokonaan palveluntuottajan työkokeilutiloissa. Se voidaan toteuttaa palveluntuottajan tiloissa myös esimerkiksi silloin, kun kuntoutuja tarvitsee runsaasti tukea, ohjausta sekä aikaa ammatillisen suunnitelman selvittelyyn. Edellytyksenä kuitenkin on, että työkokeilun tavoitteet ovat siten saavutettavissa. Jos palveluntuottajalla ei ole käytettävissä työkokeilutiloja, eikä ulkopuolista työpaikkaa löydy 1 kuukauden kuluessa alkuvaiheen päättymisestä, kuntoutus päättyy. Palveluntuottaja kirjaa aina kuntoutujan kuntoutuspalautteeseen syyn siihen, miksi kuntoutujan työn kokeilua toteutetaan palveluntuottajan tiloissa.

Omaohjaajalla on keskeinen rooli työn kokeiluvaiheessa. Omaohjaaja ja kuntoutuja hyödyntävät työn kokeiluvaiheessa myös muun moniammatillisen työryhmän osaamista. Työn kokeilu voidaan joutua keskeyttämään, jos esimerkiksi työn kokeilu osoittaa, ettei ala sovellu kuntoutujalle. Tällöin omaohjaaja tarkistaa kuntoutujan kanssa tämän ammatillisen suunnitelman, selvittää tilannetta ja auttaa etsimään kuntoutujalle tarvittaessa uuden työn kokeilupaikan. Kuntoutuja voi tarpeensa mukaan tavata lääkärin työn kokeiluvaiheessa, esimerkiksi silloin jos kuntoutujan työn tekemisessä ilmenee terveydellisiä haasteita, joihin tarvitaan lääketieteellistä erityisosaamista.

Työn kokeilussa nostetaan esiin kuntoutujan vahvuuksia. Lisäksi kuntoutujan on tärkeä saada palautetta työtehtävistä sekä asioista, joita on jatkossa huomioitava työssä tai työympäristössä.

Ulkopuolinen työn kokeilu

Ensisijainen tavoite on löytää kuntoutujalle ammatillista suunnitelmaa vastaava ulkopuolinen työn kokeilupaiikka.

Omaohjaaja/omaohjaaja ja näkövammaistaitojen ohjaaja tai näkövammaisten kuntoutusohjaaja antavat työnantajalle tietoa työkokeilusta. Työkokeilussa omaohjaaja osallistuu 1–3 työpaikalla kuntoutujan kanssa aloituspalaveriin työn kokeilun ensimmäisenä kuntoutuspäivänä. Näkövammaisen työkokeilussa omaohjaaja ja näkövammaistaitojen ohjaaja tai näkövammaisten kuntoutusohjaaja osallistuvat 1–3 työpaikalla kuntoutujan kanssa aloituspalaveriin työn kokeilun ensimmäisenä kuntoutuspäivänä.

Ulkopuolisen työnantajan kanssa laaditaan kirjallinen sopimus, jossa määritellään muun muassa työn kokeilu-aika, työpäivän pituus, yhteyshenkilöt ja muut työn kokeilun ehdot. Kuntoutujalle nimetään työpaikalta yhteyshenkilö, joka perehdyttää työtehtäviin ja tukee kuntoutujaa sopeutumaan työyhteisöön. Yhteyshenkilö osallistuu työpaikalla pidettäviin kuntoutujaa koskeviin palavereihin. Työnantajan yhteyshenkilö huolehtii kuntoutujan työtehtävien toteutumisesta ja perehdytyksestä ja antaa palveluntuottajalle lyhyen kuvauksen työtehtävien sujumisesta. Työn kokeilussa kuntoutujalla on oltava aina yhteyshenkilö tai muu työpaikan työntekijä tukena, eli kuntoutuja ei työskentele koskaan ainoana työntekijänä työpaikalla.

Omaohjaaja seuraa ulkopuolisessa työpaikassa tapahtuvan työn kokeilun toteutumista, tukee kuntoutujaa sekä suunnittelee ja neuvottelee mahdollisista jatkotehtävistä.

Jokaisessa 1–3 ulkopuolisessa työn kokeilussa omaohjaaja/omaohjaaja ja/tai näkövammaistaitojen ohjaaja tai näkövammaistaitojen kuntoutusohjaaja muun muassa

- ohjeistaa kuntoutujan tarvittaessa pitämään työn kokeilusta kuntoutuspäiväkirjaa, jossa kuntoutuja pohtii omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan työstä ja siitä, mitä kuntoutuja työn kokeilun aikana oppii ja miten hän kehittyy
- huolehtii yhteydenpidosta kuntoutujan ja työn kokeilupaikan välillä
- pitää sovitusti yhteyttä kuntoutujaan yksilöllisen tilanteen mukaan käymällä vähintään kerran viikossa työn kokeilupaikalla. Näitä käyntejä voidaan korvata ottamalla kuntoutujaan yhteyttä puhelimitse tai sähköpostitse tai tapaamalla häntä muissa tiloissa, jos työpaikalla käynti ei ole esimerkiksi

maantieteellisten kulkuetäisyyksien kannalta järkevää eikä kuntoutuja tai työnantaja koe käyntiä tarpeelliseksi.

- tarjoaa kuntoutujalle, työnantajalle ja työyhteisölle apua ja tukea työtehtävän tai työolosuhteiden räätälöinnissä tai niiden suunnittelussa ja sovittamisessa (esimerkiksi työoloihin, työn sisältöön ja työn vaatimukseen liittyvät asiat, kuten kuntoutujan työssä käyttämät apuvälineet, kevennetyt työtehtävät, osa-aikainen työn kokeilu, työjärjestelyt, työaikajärjestelyt)
- keskustelee kuntoutujan kanssa työn kokeilusta saaduista kokemuksista (esimerkiksi kuntoutujan motivaatio, alan sopivuus kuntoutujalle, kuntoutujan vahvuudet ja kehittämisen kohteet)
- selvittää työnantajan tavoitteet ja tarpeet kuntoutujan työn kokeilulle
- keskustelee työnantajan ja kuntoutujan kanssa siitä, millaista osaamista tai koulutusta kuntoutuja tarvitsee alalle
- antaa kuntoutujalle tietoa kuntoutujan mahdollisesta työllistymisestä ja siihen liittyvistä tukimuodoista esimerkiksi palkkatuesta ja työolosuhteiden järjestelytuesta
- vastaa kuntoutujan GAS-menetelmällä asetettujen tavoitteiden tarpeen mukaisesta tarkistamisesta
- ratkoo kuntoutujan kanssa nopeasti selvittelyä vaativia asioita ja sopii tämän kanssa siitä, keneen kuntoutuja on yhteydessä, jos työn kokeilussa ilmenee ongelmia
- verkostoituu työnantajien kanssa
- suunnittelee kuntoutujan kanssa päätösvaihetta ja ottaa ennen päätösvaihetta yhteyttä tarvittaviin toimijoihin.

Omaohjaaja/omaohjaaja ja tarpeen mukaan näkövammaistaitojen ohjaaja tai näkövammaisten kuntoutusohjaaja osallistuvat kuntoutujan kanssa työpaikalla pidettävään lopetuspalaveriin työn kokeilun 4 viimeisen kuntoutuspäivän aikana. Jos työkokeilupaiikkoja on useita, pidetään jokaisella työpaikalla lopetuspalaveri. Lopetuspalaveriin osallistuvat työnantaja ja sovitusti työpaikan yhteyshenkilö. Lopetuspalaverissa keskustellaan työn kokeilusta saaduista kokemuksista, muun muassa alan soveltuvuudesta, kuntoutujan motivaatiosta sekä työn ja työolosuhteiden mukauttamistarpeista. Lisäksi selvitetään kuntoutujan mahdollisuuksia työllistyä kyseiselle työnantajalle.

Palveluntuottajan tiloissa tapahtuva työn kokeilu

Työn kokeilu toteutetaan kuntoutujan yksilöllisen tarpeen ja tavoitteen mukaan palveluntuottajan tiloissa esimerkiksi tavanomaisissa toimisto-, atk-, keittiö-, puutarha-, siivous- ja metallitöissä. Tilat vastaavat mahdollisimman aitoa työympäristöä. Palveluntuottajalla tulee olla monipuolinen tuntemus erilaisista työtehtävistä ja asianmukaisia työvälineitä erilaisten työtehtävien kokeilemiseen.

Työn kokeilun ensimmäisenä kuntoutuspäivänä omaohjaaja osallistuu kuntoutujan kanssa työn kokeilupaiikalla aloituspalaveriin. Näkövammaisen työn kokeilun ensimmäisenä kuntoutuspäivänä omaohjaaja ja näkövammaistaitojen ohjaaja tai näkövammaisten kuntoutusohjaaja osallistuvat työn kokeilupaiikalla aloituspalaveriin. Kuntoutujalle nimetään yhteyshenkilö, joka tukee kuntoutujaa työn kokeilun aikana. Yhteyshenkilö huolehtii

kuntoutujan työtehtäviin perehdyttämisestä ja osallistuu työpaikalla pidettäviin kuntoutujaa koskeviin palaveriin.

Omaohjaaja / omaohjaaja ja/tai näkövammaistaitojen ohjaaja tai näkövammaisten kuntoutusohjaaja seuraa palveluntuottajan tiloissa tapahtuvan työn kokeilun toteutumista, tukee kuntoutujaa sekä suunnittelee ja neuvottelee mahdollisista jatkotehtävistä.

Palveluntuottajan tiloissa tapahtuvassa työn kokeilussa omaohjaaja muun muassa

- ohjeistaa kuntoutujan tarvittaessa pitämään työn kokeilusta kuntoutuspäiväkirjaa, jossa kuntoutuja pohtii omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan työstä ja siitä, mitä kuntoutuja työn kokeilun aikana oppii ja miten hän kehittyy
- seuraa työn kokeilun etenemistä ja työskentelyn sujumista käymällä työn kokeilupaikalla vähintään 3 kertaa viikossa tai kuntoutujan tarpeen mukaan päivittäin, mahdollistaen kuntoutujalle runsaan tuen ja ohjauksen. Tarvittaessa myös muut moniammatillisen työryhmän jäsenet käyvät työn kokeilupaikalla.
- keskustelee kuntoutujan kanssa työn kokeilusta saaduista kokemuksista
- selvittää ja pohtii kuntoutujan ammatillisia suunnitelmia yhdessä kuntoutujan sekä mahdollisen muun tarpeellisen verkoston kanssa
- vastaa kuntoutujan GAS-menetelmällä asetettujen tavoitteiden tarpeenmukaisesta tarkistamisesta
- tarjoaa tarvittaessa apua ja tukea työtehtävän tai työolosuhteiden räätälöinnissä, suunnittelussa ja sovittamisessa (esimerkiksi työoloihin, työn sisältöön ja työn vaatimukseen liittyvät asiat)
- ratkoo kuntoutujan kanssa selvittelyä vaativia asioita ja sopii kuntoutujan kanssa siitä, keneen kuntoutuja on yhteydessä, jos työn kokeilussa ilmenee ongelmia
- etsii ulkopuolista työn kokeilupaikkaa
- tukee kuntoutujaa ulkopuoliseen työn kokeilupaikkaan siirtymisessä
- suunnittelee kuntoutujan kanssa päätösvaihetta ja ottaa ennen päätösvaihetta yhteyttä tarvittaviin toimijoihin.

Omaohjaaja/omaohjaaja ja tarpeen mukaan näkövammaistaitojen ohjaaja tai näkövammaisten kuntoutusohjaaja, kuntoutuja ja työn kokeilupaikan yhteyshenkilö sekä muut työkokeilun kannalta tarpeelliset toimijat osallistuvat 2 viimeisen kuntoutuspäivän aikana lopetuspalaveriin. Lopetuspalaverissa keskustellaan työn kokeilusta saaduista kokemuksista, muun muassa alan soveltuvuudesta, kuntoutujan motivaatiosta, sekä työn ja työolosuhteiden mukauttamistarpeista.

1.7.4 Päätösvaihe

Päätösvaiheen tavoitteena on laatia vuorovaikutuksessa kuntoutujan ja muiden tarpeellisten moniammatillisen työryhmän jäsenten kanssa kuntoutujalle ammatillisen kuntoutuksen jatkosuunnitelma.

Omaohjaaja vastaa siitä, että päätösvaiheen ohjelma toteutuu kuntoutujan tarpeen mukaisesti. Kuntoutuja tapaa päätösvaiheessa omaohjaajan lisäksi muita tarvittavia

moniammatillisen työryhmän jäseniä. Jos kuntoutuja ei ole tavannut lääkäriä alkuvaiheessa, hän tapaa tässä vaiheessa myös lääkärin. Kuntoutuja tapaa päätösvaiheessa lääkärin uudestaan, jos kuntoutuja tarvitsee esimerkiksi lääketieteellisen kannanoton ammatillisen kuntoutuksen jatkosuunnitelmaan. Päätösvaiheeseen voi sisältyä ryhmämuotoista toimintaa, jos se on kuntoutuksen kannalta tarpeellista.

Omaohjaajan tapaaminen muodostaa päätösvaiheen keskeisimmän osan. Tapaamisessa omaohjaaja ja kuntoutuja muun muassa

- hyödyntävät mahdollista kuntoutujan kuntoutuspäiväkirjaa pohtiessaan esimerkiksi mitä kuntoutuja on työkokeilun aikana oppinut ja miten hän on kehittynyt. Lisäksi kuntoutuspäiväkirjaa voidaan hyödyntää kuntoutujan ammatillisten suunnitelmien ja mahdollisuuksien pohdinnassa.
- arvioivat työkokeilulle asetettujen tavoitteiden toteutumista ja asettavat uusia tavoitteita seurantavaiheeseen
- ovat yhteydessä tarvittaviin kuntoutujan kotipaikkakunnan hoito- ja kuntoutustahoihin (esimerkiksi Kela, TE-palvelu, terveydenhuolto) ja varmistavat kuntoutusprosessin jatkuvuuden työkokeilun päätyttyä
- sopivat kuntoutujan kotipaikkakunnan hoito- ja kuntoutustahojen kanssa nimetyt yhteyshenkilöt jatkosuunnitelmien toteuttamista varten
- sopivat seurannan ajankohdista.

Päätöskeskusteluun osallistuvat kuntoutuja, omaohjaaja ja tarvittavat muut moniammatillisen työryhmän jäsenet. Päätöskeskustelussa osallistujat

- käyvät läpi työkokeilun kuntoutusprosessin
- pohtivat, jatkaako kuntoutuja työkokeilun jälkeen työhönvalmennuksessa (kuntoutuja ei tarvitse uutta kuntoutushakemusta, jos työkokeilua jatketaan suoraan työhönvalmennuksena)
- miettivät muita jatkotarpeita kuntoutujan työllistymisen tukemiseksi
- käyvät läpi kuntoutuspalautteeseen kirjattavia asioita
- käyvät läpi ammatillisen kuntoutuksen jatkosuunnitelmaan kirjattavia asioita ja tekevät muistilistan konkreettisista asioista, joita jatkosuunnitelman toteutuminen edellyttää.

Moniammatillinen työryhmä huomioi ammatillisen kuntoutuksen jatkosuunnitelman teossa muun muassa kuntoutujan tavoitteet sekä alkuvaiheen, työn kokeiluvaiheen ja päätösvaiheen kokemukset ja tulokset.

Ammatillisen kuntoutuksen jatkosuunnitelmaan kirjataan muun muassa

- minkälainen työ- tai koulutusala soveltuu kuntoutujalle
- minkälainen työaika soveltuu kuntoutujalle (esimerkiksi vuorotyö, osa-aikatyö)
- mihin kuntoutuja jatkaa työkokeilun jälkeen
- mitkä tekijät on jatkossa huomioitava työssä tai opiskelussa (esimerkiksi apuvälineet, työolosuhteet, työtehtävien mukauttaminen)
- miten kuntoutukselle asetetut tavoitteet saavutettiin (GAS -lomake liitetään kuntoutuspalautteeseen)
- varsinaisen jatkosuunnitelman lisäksi vaihtoehtoiset suunnitelmat.

Työkokeilun päätösvaiheen jälkeen palveluntuottaja laatii kuntoutuspalautteen, jossa on kuvaus kuntoutujan työkokeilun sujumisesta ja tiedot jatkosuunnitelmasta. Kuntoutuspalautte sisältää myös ammatillisen kuntoutuksen jatkosuunnitelman ja seurantavaiheen aikataulun. Kuntoutuspalautteeseen liitetään pakollisten ja vapaaehtoisten mittausten ja arviointien tulokset, jos kuntoutuja jatkaa ammatillista kuntoutusta toisella palveluntuottajalla. Palveluntuottaja kirjaa kuntoutuspalautteeseen ammatillisen kuntoutuksen jatkosuunnitelman toteutumisen kannalta tarpeellisten yhteyshenkilöiden tiedot.

1.7.5 Seurantavaihe

Seurantavaiheen tavoitteena on varmistaa kuntoutujan ammatillisen kuntoutuksen jatkosuunnitelman toteutuminen ja tukea kuntoutujaa sen toteuttamisessa sekä selvittää mahdollisia jatkosuunnitelman toteutumiseen liittyviä haasteita. Seurantavaiheessa arvioidaan lisäksi päätösvaiheessa asetettuja tavoitteita. Toisessa seurannassa tehdään pakolliset ja muut tarpeelliset arvioinnit ja mittaukset.

Ennen seurantoja omaohjaaja on yhteydessä kuntoutujaan puhelimitse ja varmistaa, missä ja miten seuranta pidetään. Seurantavaihetta ei toteuteta, jos kuntoutuja siirtyy työkokeilun päätösvaiheen jälkeen suoraan työkokeilun toteuttaneen palveluntuottajan järjestämään työhönvalmennukseen.

Seurantavaiheessa omaohjaaja ja kuntoutuja sekä kuntoutujan tarpeiden mukaan muut moniammatillisen työryhmän jäsenet keskustelevat muun muassa siitä,

- kuinka ammatillisen kuntoutuksen jatkosuunnitelman tavoitteet on saavutettu
- mitä mahdollisia eteen tulleita onnistumisia ja haasteita kuntoutujalla on ollut
- mihin tahoihin kuntoutujan tulee olla tarpeen mukaan yhteydessä (esimerkiksi Kela, TE-palvelu ja oppilaitokset)
- miten kuntoutuja jatkossa toimii.

Palveluntuottaja laatii ensimmäisestä ja toisesta seurannasta omat lyhyet kuntoutuspalautteet ja toimittaa ne kuntoutujalle sekä Kelaan.

1.8 Arviointi ja mittaaminen

Moniammatillisen työryhmän jäsenet arvioivat työkokeilun tuloksellisuuden käyttämällä päteviä, perusteltuja ja luotettavia mittaus- ja arviointimenetelmiä. Lääkäri tai moniammatillisen työryhmän jäsen arvioi, mitkä testit eivät sovellu kuntoutujalle. Testaajalla ja arvioijalla on oltava hyvä kokemus ja koulutus kyseisen mittaus- tai arviointimenetelmän käyttöön ja tulkintaan. Testit ja mittaukset tehdään terveys- ja turvallisuus- sekä tarkoituksenmukaisuus- ja asiakaslähtöisyysnäkökohdat huomioon ottaen. Arviointi tehdään yhdessä kuntoutujan kanssa.

Arvioinnissa ja mittaamisessa huomioidaan kuntoutujan toimintakyvyn keskeiset alueet ICF-luokituksen mukaisesti. Arvioinnissa huomioidaan kuntoutujan kokema toimintakyky ja arvio toimintakyvyn muutoksista.

Toimintakyvyn mittaustuloksia hyödynnetään kuntoutuksen suunnittelussa. Tämän vuoksi mittaukset tulee tehdä ennen kuntoutuksen tavoitteen asettelua ja suunnittelua.

Arviointi ja mittaustulokset käsitellään kuntoutujan kanssa työkokeilun aikana. Jos tuloksista ilmenee sellaisia oireita tai asioita, joita ei voida käsitellä työkokeilun aikana, kuntoutuja ohjataan hoitoon terveydenhuoltoon.

GAS-lomake laitetaan liitteeksi kuntoutuspalautteeseen ja muut mittaustulokset kuvataan kuntoutuspalautteessa (ks. Standardin Yleinen osa luku 3.2.9 Kuntoutuspalaute). Tuloksellisuuden seurantaan varten Kelaan toimitetaan tiedot pakollista mittaus- ja arviointimenetelmien tuloksista.

Arviointimenetelmät toteutetaan työkokeilun alkuvaiheessa ja päätösvaiheessa ja toistetaan seurannan viimeisellä kerralla. Jos kuntoutuja jatkaa muussa Kelan ammatillisessa kuntoutuksessa, voi palveluntuottaja hyödyntää edellisen kuntoutustoimenpiteen mittaustuloksia, mikäli niiden tekemisestä ei ole kulunut kuukautta kauempaa. Tulokset kuitenkin kirjataan kyseisen toimenpiteen alkumittauksiksi, lukuun ottamatta GAS-menetelmällä tehtyjä tavoitteita, jotka laaditaan jokaiselle toimenpiteelle erikseen.

Jos seurantapäivä toteutuu video- tai puhelinyhteydenotona, palveluntuottaja lähettää kuntoutujalle kyselyt postitse etukäteen täytettäväksi. Kuntoutuja palauttaa vastaukset palveluntuottajalle postitse ennen seurantaa. Palveluntuottaja ja kuntoutuja käsittelevät kyselyiden tulokset seurannan aikana.

Palveluntuottajan on hyvä sopia terveydenhuollon kanssa menettelytavoista, jos terveydenhuolto käyttää samoja arviointi - ja mittausmenetelmiä.

Suositteluvia ja arvioituja mittareita on koottu TOIMIA-mittaripankkiin (www.toimia.fi).

1.8.1 Pakolliset mittaus- ja arviointimenetelmät

Kelalle toimitettavat tuloksellisuuden seurantatiedot:

- Tavoitteet: GAS-menetelmä
- Elämänlaatumittari: WHOQOL-BREF
- Työkykykysymykset: Kelan määrittämät kysymykset (tarkemmat ohjeet tulevat Kelan palveluntuottajien nettisivuille www.kela.fi/kuntoutuspalvelut -> ajankohtaistiedotteet -> muu kuntoutus -> tuloksellisuuden raportointi)
- Mieliäla: Masennusoireiden vakavuusaste BDI 21 (Beck Depression Inventory).

Mittausten ja kyselyjen suorittaminen:

- GAS-menetelmällä asetaan kuntoutuksen tavoitteet alkuvaiheessa ja arvioidaan päätösvaiheessa.
- Elämänlaatuksely WHOQOL-BREF tehdään kuntoutuksen alkuvaiheessa, päätösvaiheessa ja seurantavaiheen viimeisellä kerralla.
- Työkykykysymykset tehdään kuntoutuksen alkuvaiheessa, päätösvaiheessa ja seurantavaiheen viimeisellä kerralla. Kysymyksiin, jotka on osoitettu

palveluntuottajan vastattavaksi, vastataan kuitenkin vain kuntoutuksen päätösvaiheessa.

- Mielialakysely BDI 21 tehdään kuntoutuksen alkuvaiheessa, päätösvaiheessa ja seurantavaiheen viimeisellä kerralla.

1.8.2 Vapaaehtoiset mittaus- ja arviointimenetelmät

Palveluntuottaja voi käyttää kohderyhmälle soveltuvia vapaaehtoisia mittaus- ja arviointimenetelmiä kuntoutujan yksilöllisen tarpeen mukaan.